

ОСОБЛИВОСТІ СИМВОЛІКИ „ГЮСН ТА АШК” ШЕЙХА ГАЛІБА: КАТЕГОРІЇ „ТВОРЕЦЬ” І „ТВОРІННЯ”

Прушковська І. В.

В епоху еллінізму окреслилась, а у середні віки сформувалась концепція прагнення універсального у поширених смислових сутностях. Філософи середньовіччя говорили про символ як „не-подібну подобу” та вбачали у ньому основу витворів мистецтва. У Новий час художнє мистецтво також часто розглядалось як „вічна символізація” [Хализев 2002, 44].

Символізм є духовним світом суфіїв, складом їхніх думок. Символ впливає не лише на ідейно-змістовний аспект творчості суфіїв, але й на його структуру. За допомогою символів будь-яке естетичне явище несе на собі відбиток абстрактно-божественного, таємничого, містичного [Курбанмамадов 1987, 81].

Ідея символізму вже у середньовіччі була однією з підвалин релігійного світогляду та філософічної думки. Символізм у загальній формі твердить, що кожне буття в світі є лише символом, репрезентантом вищого буття, вищої правди, вічного та божественного [Чижевський 2003, 189].

Актуальність пропонованої статті полягає у спробі розкриття сутності категорій „творець” та „творіння” в символіці твору турецького поета-суфія Шейха Галіба (1757 – 1799) „Гюсн та Ашк”. **Новизною** статті є те, що вперше в українській тюркології досліджується символіка твору „Гюсн та Ашк”.

Своєрідність „Гюсн та Ашк” Шейха Галіба привертала увагу таких науковців, як А. Шиммель, А. Ари, А. Альпарслан, А. Каргал, Г. Іпектен, А. Гюрер, К. Більгегіль, І. Пала, М. Нур Доган та інші. І більшість дослідників вказувала на неперевершеність і складність твору та красу його символіки.

З початку ХХ ст. були здійснені такі переклади цього твору сучасною турецькою мовою:

1. Ahmet Cevat (Emre), Hüsün ve Aşk, 1932.
2. Vasfi Mahir Kocatürk, Şeyh Galip – Hüsün ile Aşk, İstanbul, 1944.
3. Abdülbaki Gölpınarlı, Şeyh Galip – Hüsün ü Aşk, İst., 1968.
4. Orhan Okay-Hüseyin Ayan, Şeyh Galip – Hüsün ü Aşk, İst., 1975.
5. Muhammet Nur Doğan, Şeyh Galip – Hüsün ü Aşk, İst., 2003.

Найдосконалішим на сьогодні є переклад Мухаммеда Нурдоана, який здійснювався протягом трьох років і налічує 454 примітки та пояснення до тексту. Мухаммед Нурдоан відзначає незрівнянні знання поета у галузі ісламської культури, класичної літератури, політичної думки стародавніх часів та сучасності, його прагнення гармонійно поєднувати це із знанням сучасних віянь культури, політики, мистецтва. Твір є сполученням всіх знань класичної літератури [Şeyh Galip 2003, 16].

Шейх Галіб таким чином розуміє завдання творчої особистості:

...Щоб він відкривав нові обрії для тих, хто розуміється на мистецтві та літературі, щоб він висловлював слова не такими, якими вони спадають йому на думку, а лише після осмислення завдяки своєму досвідові.

Відомі суфійські вчені для пояснення зв'язку категорій „творець” і „творіння” використовували як символи дзеркало і відображення. Концепт незмінності сутності, поняття великого в малому, прихованого в явному, єдності у розмаїтті трактувалися суфіями за допомогою порівняння відображення незмінного предмета у дзеркалі з його проявом, залежним від неоднакового сприйняття дзеркал. Видиме не вважалося тотожністю предмета, не вважалося воно також і чимось відмінним від нього. Значну увагу цим категоріям приділив, зокрема, індонезійський суфій Абд ар-Рауф Сингкельський (нар. 1615) [Суфізм... 1989, 341].

Суфії твердять, що зображення в маленькому дзеркалі є подібним до того, як проявляє себе Вища Істина у кожній із речей відповідно до того, як вона сприймається. Дзеркало іноді символізує обличчя коханої, серце і душу закоханого, воду, сонце, місяць, небо [ADŞS 2004, 61].

Символ у мистецтві і художній літературі є образом, який алегорично виражає будь-яке поняття, ідею, почуття [ТСУМ 2004]. Поети-суфії використовували багато символів для надання означень тим явищам і почуттям, значення яких неможливо передати словами. Символи у творах суфіїв розраховані на взаєморозуміння між автором та читачем.

Символом чистого дзеркала душ тих, хто за допомогою художнього хисту трактує важливі для людини Значення Істини, у розумінні Шейха Галіба є трояндовий сад (трояндовий сад у символіці суфізму є проявом Божественної величі):

Отже, той трояндовий сад, що тішить людське серце, був схожий на чисте серце поетів.

Читач Шейха Галіба занурюється у світ символів, де шипи троянди раяють серце соловейка так само, як страждання, які завдає кохана закоханому; вогонь свічки є символом духовної любові, а метелик – дервішем, закоханим у вогонь свічки; там гранат, частіше за все, вживається як синонім слова „вогонь”, а жасмин – для позначення слова „красивий”; бутон – порівняння із нареченою, адже він закритий та непорочний.

Одним із символів є дерево Туба, корені якого знаходяться зверху, а гілки – знизу. Тінь від цього дерева падає на весь рай. Плоди цього дерева при кожному куштуванні завжди різні за смаком. На цьому дереві є листок кожної людини. Троянда є квіткою раю, і коли пророка Ібрагіма вкинули у вогонь, він потрапив у трояндовий сад.

Символом джерела натхнення там править *ней* – вода в колодязі, почувши велику таємницю, завирувала і вилилась із країв. Там, де розлилася вода, виріс очерет. Музика, яка виливалась із *нею*, радувала серця людей і розповідала їм про любов до Аллаха.

Там обличчя, як і місяць, може показатись, а може і сховатись: якщо обличчя символізує сонце, то сльози закоханого є зорями. Якістю обличчя є світло. Іноді обличчя коханої символізує свічку або скіпку – тоді закоханий стає нічним метеликом, який згоряє у полум'ї свічки або скіпки. Око має всі особливості, щоб заволодити країною серця, воно полює на пташку серця і душі. Серце – це птах, який годується горем та смутком. Якщо кохана є падишахом, то закоханий є армією страждань, яка руйнує країну серця. Кохана є гостем у палаці серця.

Як вважають суфії, серце – це дзеркало, в якому відображається Аллах, через це у літературі течії *тасаввуф* символ серця є одним із найважливіших символів. Душа – життя, серце. Через особливість пророка Ісуса оживляти мертвих, слово „душа” часто використовується з ім'ям Ісус, навіть кохана може називатись Ісусом.

Ознаки символу як специфічного типу художнього образу визначаються, звичайно, від протилежного, тобто шляхом протиставлення його, з одного боку, автологічному, з іншого – алегоричному типові образності. Поняття символу, справді, тісно пов'язане з поняттям художнього образу як такого (автологічного) [Теорія... 2001, 107–108].

Символ може бути введений до твору двома шляхами; один із них „зовнішній” – коли твір вже за своїми жанровими ознаками (наприклад, байка, моралізована притча) або за типом героїв (наприклад, такі персонафіковані образи дійових осіб, як Доброчесність, Віра, Любов тощо) усталено асоціюється із символічним змістом. У цьому випадку маємо на увазі традиційну символіку, усталені образи-символи, які органічно закріпилися за певними, в основному природними об’єктами, в суттєвих ознаках яких вбачали певні аналогії з ціннісними проявами людського життя. Другий шлях, „внутрішній”, передбачає, що зображуваний предмет сам по собі не є символом або є ослабленим, „призабутим” символом. Більш-менш чітко виражених символічних ознак він набуває безпосередньо в процесі самого зображення. Як правило, такі символи вважають індивідуально-авторськими, тобто такими, що з’являються поза загальною традицією (чи оновлюють її призабутий зміст) і є наслідком авторської настанови на узагальнення й поглиблення смислової перспективи того чи іншого зображуваного об’єкта [Теорія... 2001, 109].

У творі „Гюсн та Ашк” символи введені обома шляхами. Такі герої, як Гюсн (Краса), Ашк (Любов), Сюган (Божественне Слово), Ісмет (Пречистість), Гайрет (Захоплення), Гайрет (Стійкість) та інші асоціюються з відповідним символічним змістом. Присутня авторська настанова на фантастичність твору, казковість створеного і подій, під якими треба розуміти всю глибинність твору. Пригоди Ашка на шляху до коханої, боротьба з велетнями та відьмою, таємничий колодязь – усе це символізує шлях дєрвіша до найвищої мети: самовдосконалення та злиття з Творцем.

В основу твору покладена тема божественної любові творіння до Творця та Творця до творіння. Любовно-суфійська символіка є оболонкою філософської тематики. Ашк (Любов) хоче бути поряд із молодою дівчиною Гюсн (Краса), але:

Старці роду одповіли так: „Ти маєш заради Гюсн багато чим поступитись! Бо щоб із нею одружитись, потрібні великі зусилля. І для цього ти повинен спочатку знайти алхімію. Тому йди у Країну Серця і поклади голову й душу на цьому шляху! У тому місті займаються алхімією, але на шляху до нього багато перешкод”.

Ашк, його рід і сам поет є символами творіння, наділеними даром мовлення:

Великий Аллах є тим, хто наділяє щедротами слово. Тому що людина заслуговує на цей дар.

Автор описує слово як таке, що має значення. Він визнає, що найвищій рівень значення має Слово Бога (у творі – Сюган):

Рівень його розуму неможливо було описати, таке було глибоке значення, що ніхто і знати не міг.

Увесь світ потребував його. Людина тільки з ним могла жити.

Відмінністю між Творцем і створінням у способі володіння мовою є те, що Творець не спілкується на рівні звуків:

Якщо ти розумієш так, як треба, вічного Аллаха, який звертається до своїх рабів словом, облиш богохульство.

На думку автора, творіння, наділене Творцем словом, може досягти навіть найпотаємнішого:

Нескінченна подяка безсмертному вічному Аллаху за те, що слово досягло світу мовчання...

Цей бейт доводить ще й причетність Шейха Галіба до тієї течії в суфізмі, яка визнає шлях до Бога через знання, а не через відчуття.

На момент зустрічі Ашка з Творцем Сюган (Божественне слово), який пройшов з ним увесь шлях, залишає героя – відтепер його супроводжуватиме лише Гайрет (Захоплення).

Помічників у Ашка чимало: крім дідуся з алегоричним ім'ям Сюган та його джури Гайрета (Стійкість), меч (дзеркало допомоги Аллаха) та кінь, який символізує політ думок.

Творець наділив Ашка стійкістю, тому Гайрет постійно знаходиться поряд із Ашком:

Він привчав того красеня, як дитину сльози, гратися із землею горя.

У месневі сам поет невидимо присутній у всіх подіях. Себе Шейх Галіб відносить до тих, кому відомі приховані таємниці. Головуючим того товариства Галіб називає свого улюбленого Мевляну:

О, мій Пророк, цей нікчемний Галіб Есад дуже потребує вічного та нескінченного щастя; хоча він (Галіб) і винуватий, але він із твоєї общини і просить твого заступництва.

Після Пророка Мухаммеда Аллах більше не надішле світові інших пророків; натомість маємо святих, яким відомі приховані таємниці.

Шах того товариства – Молла Гюнкар (Мевляна). Цьому світові вистачає одного правителя.

Творіння-поет у месневі має постійну потребу у натхненні; символом натхнення є вино:

Ми прив'язали наше серце до струн органу і обв'язалися ланцюгами хвиль червоного, як кров, вина.

Гей, келарю із характером Джебраїля, налий келих мого натхнення до країв!

Схвилюй мене подихом, що дарує душу, не примушуй мовчати Іуса моєї поетичної природи!

За кількістю звернень до келаря у творі можна уявити поета як творіння, повністю залежне від натхнення.

Творець наділяє свої творіння здібністю думати; думку у творі зображено у вигляді коня:

Він баламутить моря червоного і рубінового кольору; він став провідником духовного світу, наче Рефрет...

Він схожий на кров у серці закоханих; безсмертна вода Гизира, але кольору крові...

Якщо він, ідучи як іноходець, раптом прискорить біг, то може донести до вічності новину потойбічного світу.

Якщо його кроки будуть послідовними, то навіть секунди не встигатимуть за пилom з-під його підківок...

Для того, щоб герої могли бути разом, Ашк повинен дістатися Дійар-и Кальб (Кам'яниці Серця). Пройшовши усі пастки, Ашк дістається Кам'яниці Серця, султаном якої, як виявилось, є Гюсн (Краса). Шейх Галіб у пригодах Ашка описує символічний шлях дервіша до божественної любові, де пригоди – це душевні переживання, процес становлення на правильний шлях.

Коли ж Ашк дістається Кам'яниці Серця, господарем якої є Гюсн, це означає, що Любов і Краса завжди поряд, тому що вони неподільні, адже божественна любов є основою божественної краси:

Це була така приємна новина, в якій зібрались всі його бажання; то був такий стан, кращий за всі стани на землі.

Шейх Галіб за допомогою символів та багатой, різнобарвної, блискучої уяви витворив поетичну картину світобудови, де головне місце займає Значення. Значення (тотожність – Вища Істина) має головуючого – ним є Божественне Слово, а прекрасна Сутність Значення живиться з Басейну щедрот. У Шейха Галіба опис Басейну несе глибокий символічний зміст:

Без сумніву, дзеркалом таємничих красот був цей чистий та яскравий басейн. У ньому було приховано багато цікавого: часом – прекрасні риси Аллаха, часом – сутність Творця... Кожна мушля того басейну була скарбницею світла, наче повіки яскравих очей гурі. Срібне люстро цього басейну щомиті віддзеркалювало інший світ.

Це прекрасне Значення автор не порівнює з творіннями, але доводить, що вони є неподільними:

Боже борони, щоб я прирівнював її до Тебе; щоб я відділив Твоє та її існування.

У трактатах-коментарях до понять суфійської символіки приклад відображення, права сторона якого відповідає лівій стороні предмета, є наслідком прояву Вищої Істини в людині, яка не досягла досконалості, а також характеризує ступінь проникнення у сутність людиною, що не спроможна відтворити сутність Бога, не спотворивши її. Картина світу в її очах спотворена, її особисте „я” заважає адекватному сприйняттю категорії Бога.

Шейх Галіб відтворює особистісне сприйняття людини введенням образу Захоплення (у творі – Гайрет):

З твого боку буде неправильним на нього гніватись, бо він є віддзеркаленням обличчя коханого. Не розбивай дзеркала (Гайрет), в якому відбивається обличчя Ашка...

Ашк висловлює думку про існування недосконалих дзеркал, тобто неправильного бачення:

...Не все те дзеркало, що блищить.

Перевернуте відображення у дзеркалі, розміщеному під відображуваним предметом, пояснює, як Вища Істина проявляє себе у своїх творіннях, і тоді воно є витвором; перекинуте відображення у дзеркалі, що над відображуваним предметом, це подоба того, як створене проявляється у Вищій Істині, і тоді воно називається Істиною.

За приклад прояву у Вищій Істині створеного Творцем у місцеві служить існування Пророка Мухаммеда:

Його існування є дзеркалом, яке повною мірою віддзеркалює неповторність Бога.

Відображення, права сторона якого відповідає правій стороні предмета, це той випадок, коли Вища Істина проявляє себе у досконалій людині. Коли права сторона відображення стає правою стороною предмета (аналогічно – про ліву), зникає ефект

дзеркальності і відображення стає абсолютно адекватним відображуваному предмету. Дзеркало перестає існувати як інструмент відображення і стає інструментом бачення, який надає можливість, за умови досягнення досконалості, побачити єдність у різноманітті, велике в малому, приховане в явному.

У досконалої людини змінюється „оптика” сприйняття світу і Вищої Істини, змінюється кількість і якість поверхонь відображення (точок зору), з’являється кут зору.

Носієм таких властивостей у „Гюсн та Ашк” є Божественне Слово (Сюган):

Навіть Арісто (Арістотель) сидів, постійно схиливши голову від здивування дзеркалом його досконалості.

Досконала людина, опинившись усередині дзеркальної системи, пізнає траєкторію Вищої Істини, яка, відбиваючись у ній, утворює коло. Людина стає, таким чином, власником „магічного кристала”, що змінює ступінь проникнення у сутність.

Краса є однією з найважливіших функцій буття, а тому розуміння краси і Краси Божественної пов’язане із знанням форми, змісту та структури буття. Власне, творчість повинна входити в поняття віри як дієво-естетична основа культури [Шукуров 2004, 18].

У творчості Шейха Галіба поняття Краси та Любові є абсолютно адекватними, і стверджується це дуже лаконічно:

Вони сиділи поруч. Ніби відображення і відображене стали одним цілим.

Боже творіння на прикладі героїв Ашка та Гюсн у певний період свого життя недооцінює те, що Творець з моменту народження наділяє його Красою, яка завжди хоче опікуватись ним. Творіння Ашк має дуже велику гординю, але на змалювання Ашка автору не забракло кількості значень так само, як і на змалювання Краси (у творі – змалювання Ашка, змалювання Гюсн, лист Гюсн до Ашка, лист Ашка до Гюсн). Гюсн поряд із Ашком у дитячі роки, вони разом у школі, та коли настає пора зрілості, Ашкові доводиться витратити усі свої сили, щоб стати достойним її. Гюсн прикладає ще більше зусиль, щоб допомогти Ашкові. Поет також любить це Боже творіння, яке ототожнює з собою, Мевляною та усім людством. Поема розкриває сутність Любові та Краси у тому сенсі, як її розуміють суфії, а також розкриває сутність буття творіння:

Чи треба витрачати перлини слова на щось, крім любові?

Навіть якщо ти повторюєш те, що вже тисячі разів було сказано, все одно: нехай вино вічності тобі ніколи не набридне!

Тому що світ складається з почуття любові та дружби, а все інше – горе та проблеми.

Найсуттєвіша проблема творіння висловлена у скаргах Ашка на неможливість сприйняття сутності:

Дзеркало мого серця розбите. Місяць сів, його світло залишилось позаду...

У цьому бейті місяць є символом творіння, яке стає видимим завдяки тому, що віддзеркалює світло сонця – символу Творця.

Співвідношення між категоріями „творець ” і „творіння” у вступній частині твору є дещо іншим, воно показує, що усі творіння є рівними перед Творцем:

... Де язик та губи маленької частки, а де сонце?..

Чи може краплинка говорити про море? Так само і це – справи Бога, а не людини.

Дуже важливим є вибір Галібом імені для рівного серед рівних творінь: Любов. Цим поет розкриває відношення Творця до творінь та призначення творінь по відношенню до Краси, до досконалості.

Шлях удосконалення духу суфія схожий на алхімічний процес очищення та удосконалення матерії до стану найвищої проби золота. „Шлях наш – шлях алхімії (ал-кімії)”, – говорив суфій Наджм ад-Дін Кубра [Суфізм... 1989, 78].

Подолавши той шлях перетворення, який символізує шлях суфія, Ашк дістається Кам’яниці Серця, де знаходить дивовижні таємниці символів:

Її башти, сповнені світлом візерунків невидимого світу, віддзеркалювали таємниці символів... У кожній башті – різнокольоровий світ... Усі башти повністю були скарбниціями таємниць...

Але підмурівок тієї чистої фортеці був схожий на дзеркало, яке всебічно показує розум. Та сяюча основа кожним віддзеркаленням показала тисячі душ, що зібралися разом.

Порадою для кожної людини є слова Пречистості (у творі – Ісмет, няня Краси):

Якого б кольору ти не стала, не знебарвлюйся; не дай чистому дзеркалу твоєї душі покритися іржею!

Неправильний шлях символізує хибні думки Ашка, від яких він прагнув очиститися через алхімію:

Усі люди роду зібралися собором, і Ашк таким чином пояснив своє бажання: „Мені дуже потрібна перлина на ім'я Гюсн, я боротимуся і обов'язково вийду переможцем. Вона – перлина, а моє серце – її перламутр, тому що той, хто любить, і той, кого люблять, між собою – як спадкоємець і попередник. Гюсн – яскраве сонце, а я – небо того світла.

Стан душі переможця, який подолав шлях очищення, описаний у наведеному нижче уривку з *тардійє*:

*Коли кохана поруч, ти насолоджуєшся щастям;
Ти схожий на бурхливі води, що виходять з берегів;
Вогнем палаючого серця ти все запалиєш навколо;
І солов'ї мовчать, коли лунає спів душі твоєї.
І ти щасливий, наче той (Галіб), що переможцем став.*

Досягнувши розуміння прихованого сенсу, герой месневі набуває здатності у повній мірі насолоджуватися Красою:

Иди зараз і побач ту, з обличчям янгола, досхочу дивись на ту незрівнянну Гюсн! Нехай все приховане стане явним, спочатку нехай зникне те, що ти бачив! Усі твої друзі йшли цим шляхом, але до того падишаха змогла дійти лише любов...

Історія знає багато свідчень того, що саме найтрагічніші її періоди пробуджують у людині найвищі творчі потенції. У горі, випробовуваннях загартовується дух, досягаючи такого рівня духовності, який непідвладний силам мирського зла. Прикладом такої високої духовності, непохитності віри є творчість Румі [В поисках... 1995, II].

Румі у творі є образом високого ідеалу поета, достойного наслідування. Він є прикладом творіння духовного, таким, що допомагає автору зобразити шлях Ашка, він ніби присутній між Автором та Ашком.

Світло натхнення, яке я взяв у Мюршіда Анатолійської країни (Мевляни), розповсюдило моє світло на весь світ.

(Мюршід – духовний учитель; Мевляна – „наш добродій”).

„Шейх” османською мовою означає *учитель*, Галіб – *переможець*, Шейх Галіб – псевдонім Галіба Есада Мегмета Деде. До написання „Гюсн та Ашк” Шейха Галіба спонукало захоплення Мевляною Джалал ад-Діном Румі (1207–1273).

Зображуючи шлях Ашка, Шейх Галіб ототожнював його із суфійським шляхом Мевляни і долав той шлях, переживаючи разом зі своїм героєм. Завершивши твір, автор нічого не писав упро-

довж трьох років. Він проходив випробувальний термін (*чїле*), аби вступити до ордену Мевлевї (суфійський орден, заснований Мевляною).

Шейх Галїб у своєму житті та творчості обирає за взірець великого Румї:

Його думки – це путівник на шляху правди; він – наче довірена особа Ебубекїра Сиддика.

Його бейти, що мають велику цінність, несуть таємниці шариату та правди так само, як аяти Корану...

Символічне зображення світу у Румї – це сполучення великої кількості форм (творїн), творцем яких є сутність; форма і сутність пов'язані таким чином, що форма не існує сама по собі, вона є відображенням сутності.

Категорії „Творець” і „творіння” у творі Шейха Галїба „Гюсн та Ашк” є основою авторського задуму, тому питання форми і значення розглядається дуже докладно:

Коли море унікальності почало кипіти, образ, вид перетворився на значення.

Отаким чином таємниця унікальності перетворилася на форму (прийняла форму), вічне значення перетворилося на образ.

У категорії „Творець” і „творіння” Шейх Галїб вкладає той самий зміст, що й Мевляна – у категорії „сутність” та „форма”, але Шейх Галїб трактує категорії „Творець” і „творіння” шляхом доведення неподільності цих сутностей:

Ашк – це Гюсн, а Гюсн – це Ашк. А ти, забувши про це, пішов неправильним шляхом!

Отже, Галїб підтверджує життєвість своєї тези про нескінченність нових висловлювань і таким чином доводить, що він гідний своїх учителів:

Щоразу знаходяться і промовляються зовсім нові висловлювання, кількість яких нескінченна!

Ти спробуй знайти сили зрозуміти; я буду говорити, а ти слухай.

Та невже поява нових подій не може призвести до появи нових висловлювань?

Узагальнюючи деталі зображення Шейхом Галїбом Творця і творіння доречним буде зазначити, що відданість справі поширення суфійської теорії способом трактування основ учення властива всім поколінням суфіїв. Суфійські традиції передавалися

через покоління і свято наслідувалися. На них не впливали зміни стилів та течій у мистецтві. Дослідники суфійської літератури в Туреччині ніколи не виділяли у ній періоди, пов'язані з часом написання твору. „Гюсн та Ашк” побачило світ в епоху панування стилю бароко в турецькій архітектурі та музиці, але на літературні канони суфізму ця епоха не вплинула, адже суфізм завжди зберігав свої традиції і вірність ідеям Мевляни. Категорії „Творець” та „творіння” займають одне з найважливіших місць у творі Шейха Галіба, адже саме вони відображають сутність існування справжнього суфія, теорію пізнання світу суфієм, його ставлення до Творця та до мети свого існування. Різноманітність символів твору урізноманітнюють шляхи пізнання Творця творінням, пишна мова та глибокий зміст є ще одним підтвердженням неперевершеності твору.

ЛІТЕРАТУРА

В поисках скрытого смысла. Москва, 1995.

Курбанмамадов А. Эстетическая доктрина суфизма. Душанбе, 1987.

Суфизм в контексте мусульманской культуры. Москва, 1989.

Теорія літератури. Київ, 2001.

Хализев В. Е. Теория литературы. Москва, 2002.

Чижевський Д. Українське літературне бароко. Київ, 2003.

Шукуров Ш. М. Образ человека в искусстве ислама. Москва, 2004.

ТСУМ – Тлумачний словник української мови. Харків, 2004.

ADŞŞ – Ansiklopedik Divan şiiri sözlüğü. Dr. İskender Pala: Ankara, 2004.

Şeyh Galip. Hüsn ü Aşk. Metin-Nesre Çeviri Nur Doğan M. İstanbul, 2003.